

Η ΥΠΟΓΕΝΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Μάιος - 2018

HOPE
genesis

Υπογεννητικότητα

Υπογεννητικότητα υπάρχει σε μία χώρα, όταν ο αριθμός γεννήσεων ανά έτος είναι μικρότερος ή όχι σημαντικά μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο αριθμό θανάτων.

Σύμφωνα με έρευνα της **Eurostat** στην Ελλάδα, ο πληθυσμός μειώθηκε κατά **60.500** το 2012 και την 1^η Ιανουαρίου 2013 έφτασε τους **11,06** εκατομμύρια κατοίκους. Το 2012 καταγράφηκαν **100.400** γεννήσεις και **116.700** θάνατοι, ενώ την ίδια χρονιά εγκατέλειψαν την Ελλάδα πάνω από **44.000** από τους κατοίκους της.

Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Ο πληθυσμός των ανεπτυγμένων χωρών **μειώνεται** και **γερνά**.

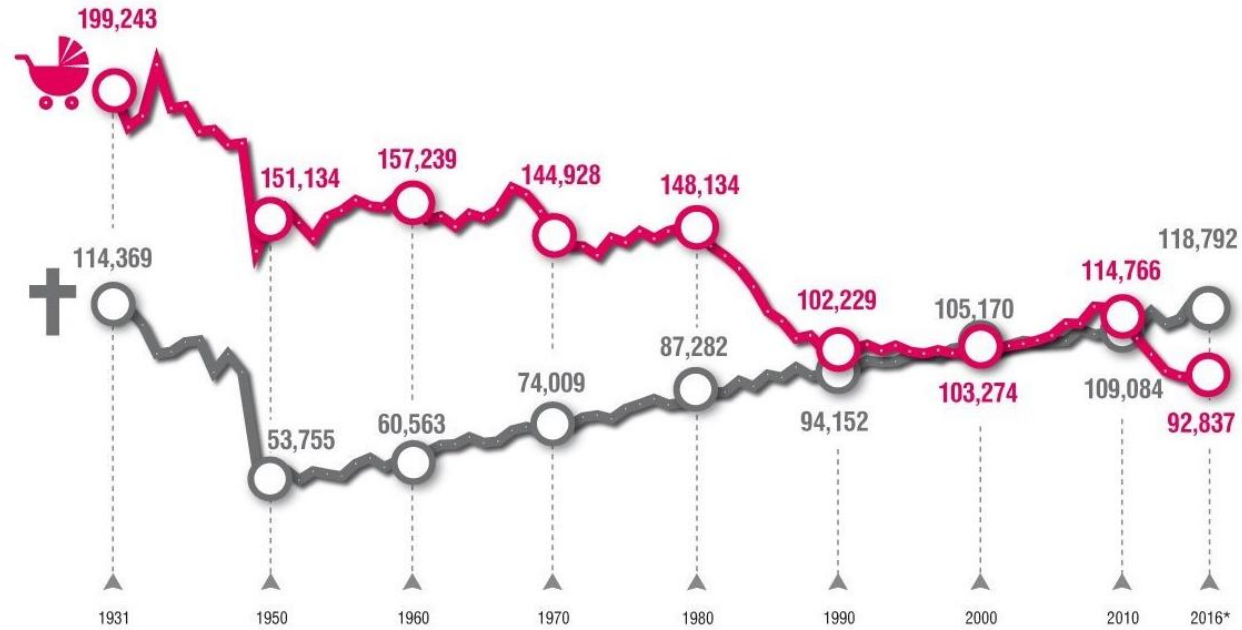
Έως το 2050 το μεγαλύτερο μέρος της παγκόσμιας πληθυσμιακής αύξησης θα προέρχεται από αναπτυσσόμενες χώρες.

Η **Ευρώπη** υφίσταται τα τελευταία χρόνια μια **δημογραφική διαίρεση** με τον **ευρωπαϊκό βορρά** να εμφανίζει σχετικά **υψηλούς δείκτες γονιμότητας**, ενώ αντίστοιχα ο **νότος** παρουσιάζει **σημάδια υπογεννητικότητας** και **γήρανσης**.

Η Ελλάδα βρίσκεται σε ένα **δημογραφικό αδιέξοδο**. Η πορεία της ελληνικής γονιμότητας μεταπολεμικά χαρακτηρίστηκε από άνθηση με ιδιαίτερα παραγωγική περίοδο αυτή μεταξύ 1960-1980.

Από το **1980** και μετά όμως η **ελληνική γονιμότητα κατέρρευσε** φτάνοντας στο **2011** όταν οι γεννήσεις ήταν λιγότερες από τους θανάτους (**αρνητικό ισοζύγιο γεννήσεων και θανάτων**), για πρώτη φορά από το 1944.

BIRTHS - DEATHS 1931 - 2016

* Provisional data

MEAN AGE OF MOTHER

31.3

2015

+16.8%

26.8

1975

FERTILITY RATE

The average number of living children that a woman will give birth to over the course of her lifetime.

1.3

2015

-43.5%

2.3

1975

AGEING RATIO

$\frac{\text{persons aged 65+}}{\text{children 0-14 years}}$

147.3

2015

+187.7%

51.2

1975

HELLENIC STATISTICAL AUTHORITY

Αιτίες του δημογραφικού προβλήματος

- Η **οικονομική κρίση** που ξεκίνησε το 2008 λειτούργησε **καταλυτικά** ώστε να αποκαλύψει και να εντείνει την **ήδη υπάρχουσα δυσμενή δημογραφική** θέση της χώρας.
- Το **άνισα κατανεμημένο νοσοκομειακό και μαιευτικό δίκτυο** της χώρας επιβάρυνε τις ακριτικές και παραμεθόριες περιοχές της χώρας.
- Η **μειωμένη** λόγω της οικονομικής κρίσης **κρατική δαπάνη** στα περιφερειακά και μη νοσοκομεία.
- Η **δυσκολία** των γυναικών που ζουν σε απομακρυσμένες νησιωτικές και ηπειρωτικές περιοχές να λαμβάνουν ολοκληρωμένες μαιευτικές και γυναικολογικές υπηρεσίες.
- Η **Μετανάστευση**: Από το 2008 πάνω από 400,000 νέοι Έλληνες έχουν φύγει από την Ελλάδα.

Σχέση μεταξύ γονιμότητας και οικονομικής ανάπτυξης

Χρησιμοποιώντας δεδομένα από ένα πάνελ 14 χωρών η γραμμική παλινδρόμηση μεταξύ δείκτη γονιμότητας και κατά κεφαλήν ΑΕΠ υπογραμμίζει τη **θετική συσχέτιση** μεταξύ **γονιμότητας** και **οικονομικής ανάπτυξης**.

Υπολογίστηκε ότι για κάθε αύξηση του δείκτη γονιμότητας κατά μία ποσοστιαία μονάδα, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ θα αυξάνεται κατά 2% περίπου.

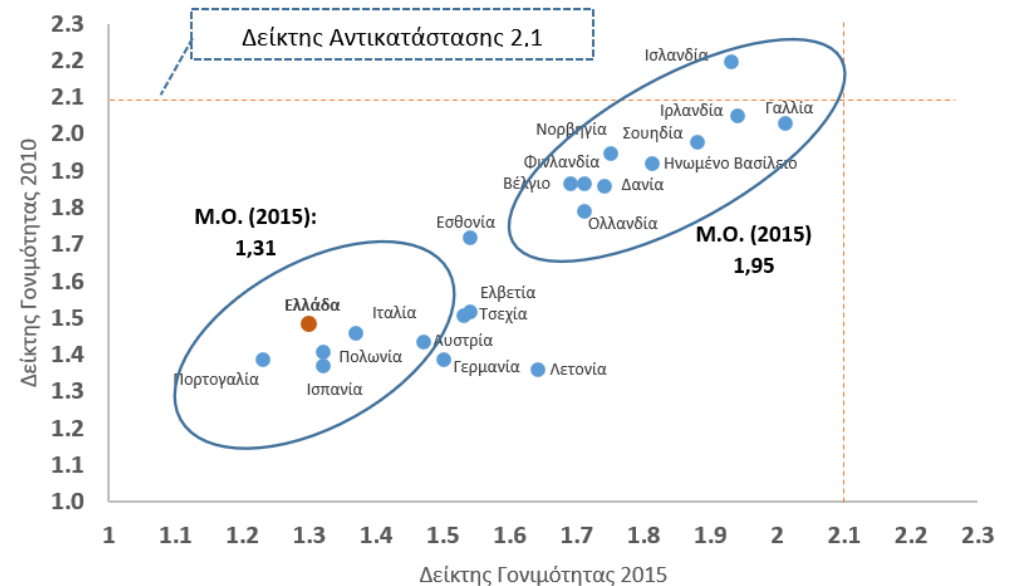
Τα αποτελέσματα αποδεικνύονται στατιστικά σημαντικότερα για την Ελλάδα αφού παρόμοια αύξηση του δείκτη γονιμότητας στη χώρα μεταφράζεται σε αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σχεδόν 3%.

Το σταθερό και θετικό δημογραφικό είναι το πρώτο πράγμα που κοιτάνε οι ξένοι επενδυτές προκειμένου να κάνουν μια μακροχρόνια επένδυση σε μια χώρα. Οπότε η επίλυση θα έχει άμεσες και έμμεσες θετικές επιπτώσεις.

Περαιτέρω παρενέργειες

- Η μείωση του επιπέδου γονιμότητας έχει ως αποτέλεσμα όχι μόνο έναν βραδύτερο ρυθμό αύξησης του πληθυσμού αλλά και την αύξηση του ηλικιωμένου πληθυσμού.
- Η γήρανση του πληθυσμού έχει βαθιές επιπτώσεις στις κοινωνίες, υπογραμμίζοντας τις δημοσιονομικές και πολιτικές πιέσεις που ενδέχεται να αντιμετωπίσει στις επόμενες δεκαετίες η υγειονομική περίθαλψη.
- **Επιβάρυνση του ασφαλιστικού συστήματος** καθώς οι ιατρικές απαιτήσεις των ηλικιωμένων είναι αρκετά μεγαλύτερες από αυτές των νέων.
- **Κατάρρευση του συνταξιοδοτικού συστήματος** καθώς οι μειωμένες εργατικές εισφορές δεν είναι επαρκείς για να συντηρήσουν το υπάρχον απαιτητικό ασφαλιστικό σύστημα. Αν συνεχιστεί αυτή η πορεία είναι πιθανόν να χρειαστεί να μειωθούν κι άλλο οι συντάξεις.

Εικόνα 2. Δείκτης Γονιμότητας 2015 (Ευρώπη)

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Ενδεικτικό είναι ότι κατά μέσο όρο, την περίοδο 2010-2015, η γονιμότητα ήταν χαμηλότερη από το επίπεδο αντικατάστασης γενεών σε 80 χώρες οι οποίες αποτελούν το 50% του παγκόσμιου πληθυσμού. Η Ελλάδα καταλαμβάνει την 68η θέση στη σχετική λίστα γεγονός που υπερτονίζει το δημογραφικό πρόβλημα στη χώρα αλλά και τις πιθανές προεκτάσεις που μπορεί να έχει στο μέλλον σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο.

Ο ελληνικός πληθυσμός παρουσίασε ραγδαία αύξηση (16%) την εικοσαετία '60-'80. Αυτό όμως δεν συνεχίστηκε τα επόμενα χρόνια με αποτέλεσμα η κάθε Ελληνίδα να μη γεννά τα δύο παιδιά που απαιτούνται ώστε (κατά μέσο όρο) **να φέρει στη ζωή μια κόρη που θα την αντικαταστήσει.**

Ενδεικτικό στοιχείο της δυσμενούς κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει η χώρα ήταν το **ισοζύγιο γεννήσεων/θανάτων** το 2015 όταν ο αριθμός των θανάτων ξεπέρασε αυτόν των γεννήσεων κατά περίπου **30 χιλιάδες.**

Η **δημογραφική κατάρρευση** του ελληνικού πληθυσμού ξεκίνησε τη δεκαετία του **1980**, όταν οι γεννήσεις ανά έτος μειώθηκαν από τις **150.000** στις **100.000** φτάνοντας στο **2011** που για **πρώτη φορά μεταπολεμικά** ο αριθμός των θανάτων ξεπέρασε αυτόν των γεννήσεων.

Η πιο **δυσοίωνη πρόβλεψη** όμως συνοψίζεται στη **βαθιά γήρανσή** του η οποία σταδιακά θα συντελεστεί: από το συνολικό πληθυσμό των **6,5 - 8 εκατομμύριων** το 2050, τα **3,4 εκατομμύρια (36%)** θα είναι **άνω των 65 ετών.**

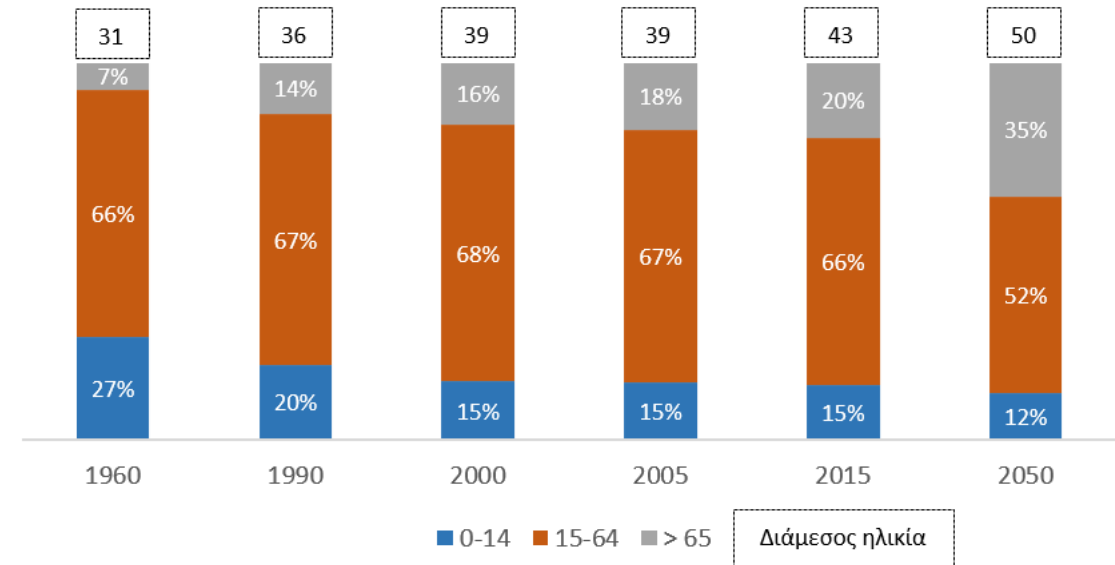
Χαρακτηριστικό είναι ότι κατά την **εξαετία 2010-2016** μειώθηκε ο πληθυσμός της χώρας κατά **370.000 περίπου άτομα.**

Εκτός από τον αριθμό του γενικού πληθυσμού, διαχρονικά πολύ μεγάλη αξία έχει και η μελέτη της **ηλικιακής του σύστασης**.

Οι **αλλαγές της ηλικιακής μορφολογίας** μιας χώρας αποκτούν ιδιαίτερη δημογραφική και οικονομική σημασία αφού σχετίζονται με τις αυξομειώσεις της οικονομικά ενεργής βάσης (15-64) η οποία ουσιαστικά συντηρεί τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες: τους νέους (0-14) και τους συνταξιούχους (άνω των 65).

Την περίοδο **1960-2015** το ποσοστό του ενεργού πληθυσμού και των νέων της χώρας **μειώθηκε κατά 15% περίπου**, ενώ ο **πληθυσμός άνω των 65 ετών τετραπλασιάστηκε**.

Εικόνα 5. Ηλικιακή σύσταση στην Ελλάδα, 2015

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα, Eurostat

Το **1960** μόλις το **7%** του πληθυσμού ήταν ηλικίας **άνω των 65**, ενώ το **27%** ήταν ηλικίας **κάτω των 14**. Το **2015**, η σύνθεση του πληθυσμού ήταν εντελώς διαφορετική με το **20%** να είναι **άνω των 65 ετών**, και μόλις το **15%** κάτω των **14 ετών**.

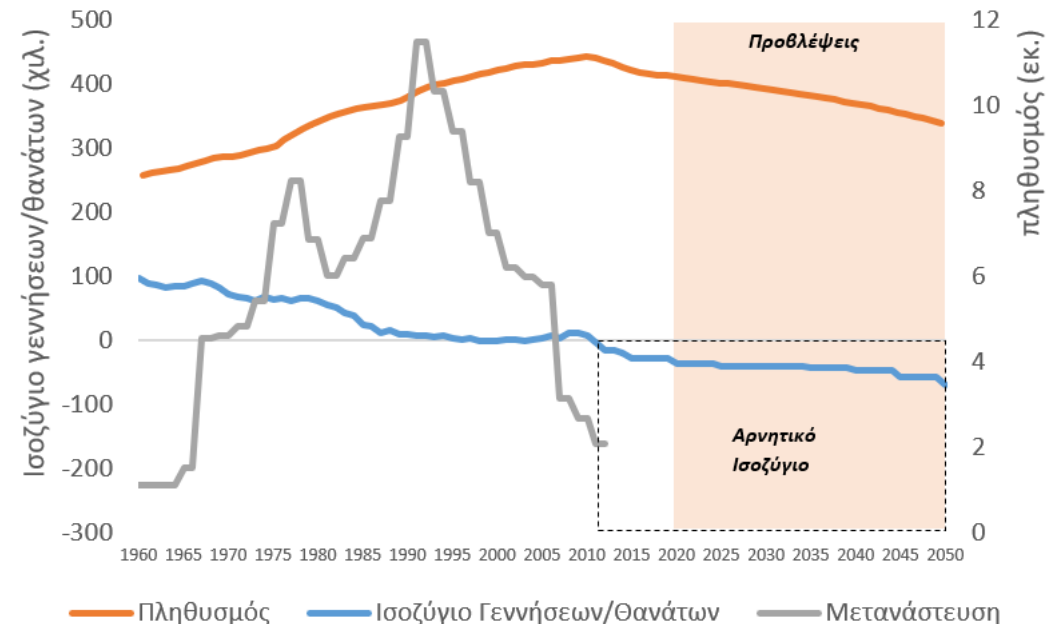
Ελλάδα

Το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας είναι προφανές. Η **διάμεσος ηλικία** το 1960 (ηλικία που χωρίζει τον πληθυσμό σε δύο ισόποσες ηλικιακές ομάδες) ήταν **31 έτη**, ενώ το **2015 άγγιξε τα 43 έτη** και αναμένεται να αυξηθεί κατά 5-8 έτη έως το 2050.

Η συνεχώς **γηράσκουσα ελληνική κοινωνία** δεν έχει στηριχθεί διαχρονικά από την πορεία της γονιμότητας αφού πέραν της περιόδου 1960-1980 (θετικά επηρεασμένης από το μεγάλο αριθμό γεννήσεων) ο δείκτης γονιμότητας βρίσκεται στο **1,3**, σταθερά κάτω από το όριο αντικατάστασης γενεών των **2,1 παιδιών ανά γυναίκα**.

Ως αποτέλεσμα, η **χώρα γερνά** και σε λίγα χρόνια, ο **εργασιακά ενεργός πληθυσμός θα δυσκολεύεται να συντηρήσει τον ανενεργό**.

Εικόνα 4. Ισοζύγιο γεννήσεων/θανάτων και πληθυσμός Ελλάδα, 1960-2050

Η μείωση του επιπέδου γονιμότητας έχει ως αποτέλεσμα όχι μόνο έναν βραδύτερο ρυθμό αύξησης του πληθυσμού αλλά και έναν **συνολικά ηλικιωμένο πληθυσμό**.

Η εξέλιξη του μόνιμου πληθυσμού

Στο τέλος της **επόμενης εικοσαετίας (2035)** ο πληθυσμός θα κυμανθεί από 10,41 έως 9,51 εκατ. έναντι 10,86 εκατ. το 2015, ήτοι μειώσεις από **0,44 έως και 1,4 εκατ. σε απόλυτες τιμές (4,1 -12, 4%)**.

Στο τέλος της **προβολικής περιόδου (2050)** αναμένονται μειώσεις του μόνιμου πληθυσμού που θα κυμανθούν από 10,0 έως 8,3 εκατ. έναντι 10,86 εκατ. το 2015, ήτοι μειώσεις σε απόλυτες τιμές από 0,8 έως και 2,5 εκατ. (7,3 έως 23,4 %).

Εκτός όμως από τις **διαφορές σε απόλυτα μεγέθη** του συνολικού πληθυσμού ανά σενάριο, σημαντικές αλλαγές αναμένονται και στην **ηλικιακή του δομή**.

Η **μέση ηλικία από 43,45 έτη το 2015** αναμένεται να αυξηθεί το **2050**, αναλόγως των σεναρίων, από **3,7 έως και 5,5 έτη**.

Η **διάμεση, από 43,95 έτη το 2015** κατά **3,7 έως και 5,7 έτη** (και αντίστοιχα, ανάμεσα στο **2015** και το **2035** η **μεν μέση ηλικία κατά 4,5 έως 3,6 έτη**, η δε **διάμεση κατά 5,5 έως και 7,1 έτη**).

Προβλέψεις

Οι **διαφορές** αυτές ανά σενάριο προκύπτουν προφανώς από τις διαφορές που καταγράφονται στο ειδικό βάρος των **μεγάλων ηλικιακών ομάδων (0-14/15-64/65+ ετών)**.

Το **2035** το ποσοστό των **> 65 ετών** και των **>85 ετών** στον συνολικό πληθυσμό (**20,9 και 2,8% το 2015**) αναμένεται να κυμανθεί από **27,9% -27,2%** για τους πρώτους και **4,1%- 4,5%** για τους δεύτερους, ενώ τα **ποσοστά των νέων (0-14 ετών και 0-18 ετών)** από **11,0% έως 12,4%** για τους πρώτους και **15,8% - 14,2%** για τους δεύτερους αντίστοιχα.

Το **2050** το ποσοστό των **> 65 ετών** και των **>85 ετών** στον συνολικό πληθυσμό (**20,9 και 2,8% το 2015**) αναμένεται να κυμανθεί από **33,1% -30,3%** για τους πρώτους και **6,5%-4,9%** για τους δεύτερους, ενώ τα **ποσοστά των νέων (0-14 ετών και 0-18 ετών)** από **14,8% έως 12,0%** για τους πρώτους και **19% - 15,4%** για τους δεύτερους αντίστοιχα.

**Πηγή: Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΟΥ 2050
Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Καθ. Βύρων Κοτζαμάνης*

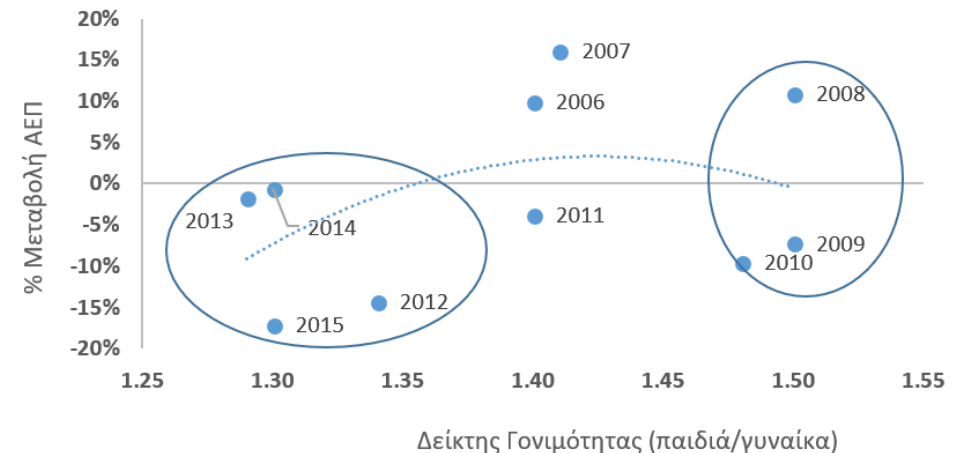
Πως συνέβαλε η κρίση

Πριν το ξέσπασμα της μεγάλης οικονομικής ύφεσης, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και το ποσοστό γονιμότητας ήταν ιδιαίτερα υψηλό. Όμως, από το 2009 και μετά τα ποσοστά γονιμότητας κατέρρευσαν ακολουθώντας την καθοδική πορεία της οικονομίας.

Η απόφαση απόκτησης ενός παιδιού σχετίζεται με την ικανότητα του νοικοκυριού να καλύπτει ένα μεγάλο μέρος του κόστους της εγκυμοσύνης.

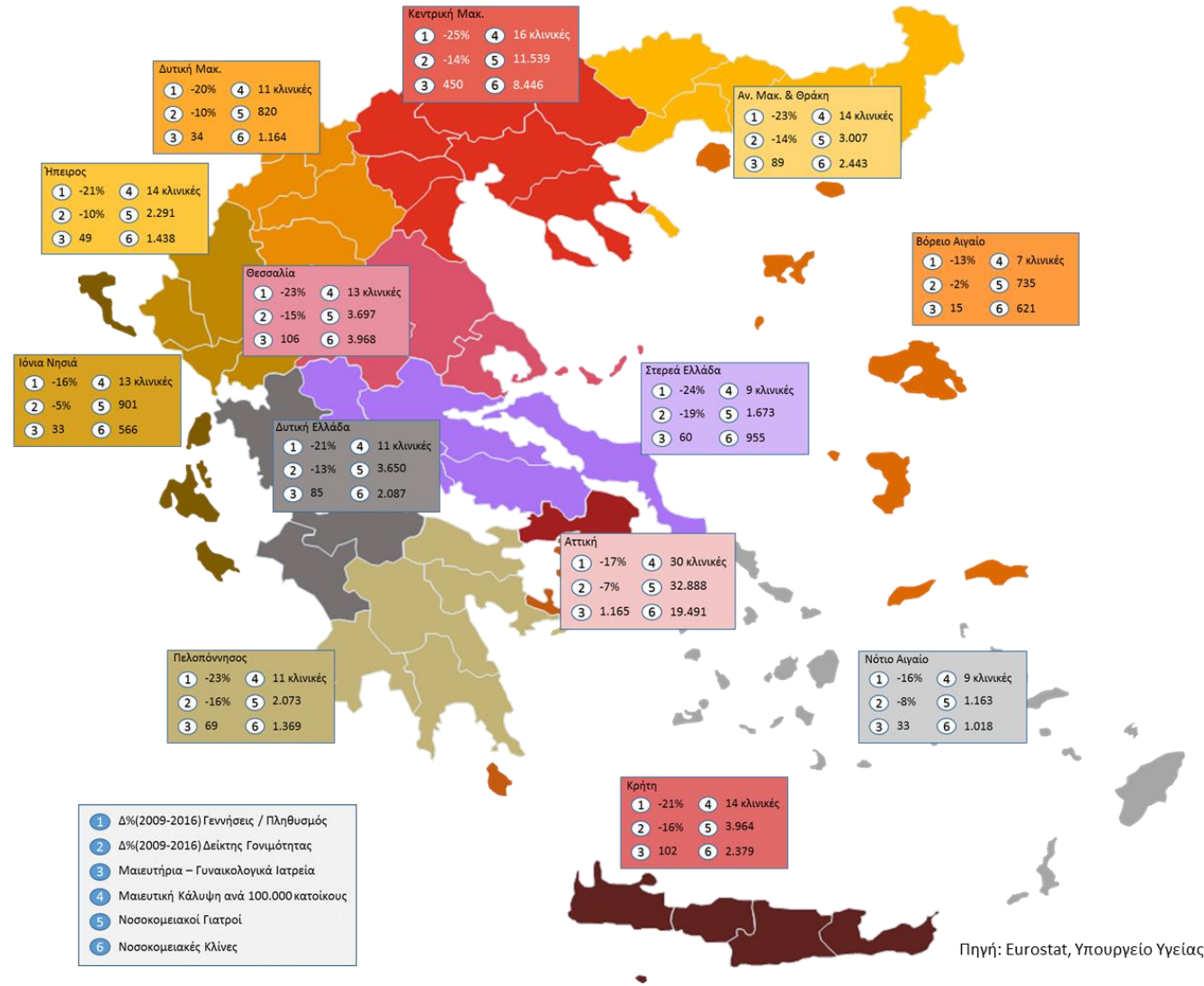
Στην Ελλάδα, η μέση δαπάνη τοκετού σε ένα δημόσιο νοσοκομείο κυμαίνεται από €800 έως €1.500 ενώ η αντίστοιχη σε ιδιωτική κλινική από €1.500 έως €2.800, χωρίς να συνυπολογίζονται επιπλέον έξοδα όπως αμοιβές γιατρών (στον ιδιωτικό τομέα), εξετάσεις κ.α.

Εικόνα 7. Πορεία ΑΕΠ και δείκτη γονιμότητας πριν και μετά την κρίση

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Κατανομή δημόσιων μαιευτηρίων και γυναικολογικών κλινικών ανά υγειονομική περιφέρεια, 2015

Συμπεράσματα

Όταν ο πληθυσμός αυξάνεται, αυξάνονται ταυτόχρονα η **κατανάλωση** αλλά και η εν δυνάμει **παραγωγή της εγχώριας αγοράς**.

Ενώ αντίθετα, η **γήρανση** του πληθυσμού και η **αργή ανάπτυξη** του **εργατικού δυναμικού** **επιβραδύνουν το ΑΕΠ**, οι νέοι σε ηλικία εργασίας καλούνται να στηρίξουν οικονομικά τους ηλικιωμένους και οι δημόσιοι προϋπολογισμοί καταπονούνται κάτω από το βάρος του υψηλότερου κόστους των προγραμμάτων υγείας και συνταξιοδότησης των ηλικιωμένων.

Στη μελέτη “**The Effect of Population Aging on Economic Growth, the Labour Force and Productivity**” τονίζεται ότι **μια μείωση του ρυθμού γονιμότητας και η αύξηση του πληθυσμού άνω των 60 ετών κατά 10%**, μειώνει το ρυθμό αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά **5,5%**.

Κρίνεται λοιπόν ως ιδιαίτερα σημαντική η **ανάλυση του ρόλου της γονιμότητας ως μοχλού επανένταξης** της οικονομίας σε αναπτυξιακή τροχιά, ειδικά σε μια κοινωνία όπως η ελληνική.

Συμπεράσματα

Η **Ελλάδα** βγαίνοντας από την κρίση θα πρέπει να **μετατρέψει το δημογραφικό της κενό σε οικονομικό και κοινωνικό πλεόνασμα**, έτσι ώστε να διατηρήσει θετικές προοπτικές ανάπτυξης στο μέλλον.

Θα πρέπει οι **κυβερνήσεις** σε συνεργασία με την **Ευρωπαϊκή Ένωση** να χαράξουν ένα μεσοπρόθεσμο σχέδιο για την αντιστροφή της υπάρχουσας τάσης.

Να δοθούν οικονομικά και φορολογικά κίνητρα σε οικογένειες να κάνουν παιδιά ώστε να πιάσει η χώρα το αναγκαίο όριο του 2.1 παιδιά ανά οικογένεια.

Επίσης, **θετικά** θα συμβάλει οποιαδήποτε **βελτίωση της οικονομικής κατάστασης της χώρας**, η οποία θα βοηθήσει στην **επιστροφή των νέων** που έφυγαν κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Συνεργασία δράσεων αστικών μη κερδοσκοπικών εταιριών και άλλων φορέων με τους κεντρικούς φορείς υγείας για την **αντιμετώπιση του προβλήματος της υπογεννητικότητας**.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ